

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ДИДАКТИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ
ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
ГРАМОТИ»**

Виконала: студентка II курсу
групи РО1– М21
спеціальності 013 Початкова освіта
Берцулевич Наталія Сергіївна

Керівник: **Третяк Н.В.**,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри теорії та методик початкової
освіти

Рецензент: **Гордійчук М.С.**,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ.....	8
1.1. Теоретичне обґрунтування поняття обдарованості.....	8
1.2. Визначення сукупності дидактичних умов.....	31
Висновки до 1 розділу.....	55
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ І МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ДИДАКТИЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ.....	58
2.1. Дидактичні умови розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання грамоти.....	58
2.2. Дослідницько-експериментальна робота з розвитку креативного мислення молодших школярів у процесі навчання грамоти.....	68
Висновки до 2 розділу.....	74
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81

ВСТУП

Тенденція зростання інтелектуальної складової в усіх видах праці чітко простежується в змінах, що відбуваються нині в Україні. За останні десятиріччя проблема розвитку інтелектуального потенціалу суспільства є однією з найбільш складних в освітній політиці України, оскільки не кожна людина володіє якостями та здібностями, щоб стати висококваліфікованим фахівцем розумової праці, лише істинно талановиті особистості в змозі вирішити ті глобальні завдання, що стоять перед людством.

Цілеспрямований розвиток інтелектуального потенціалу зведено в Україні в ранг державної політики. Перед системою освіти стоїть завдання: на тлі підвищення загального рівня освіченості населення забезпечити умови для ефективного розвитку обдарованості дітей. Основи освітньої політики держави щодо роботи з обдарованими учнями висвітлено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI ст. (2001 р.), Державному стандарті початкової загальної освіти (2018 р.), законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про загальну середню освіту» (2017 р.), «Про позашкільну освіту» (2000 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.).

Формувати обдаровану дитину необхідно вже в початковій ланці освіти, адже чим швидше розпочати роботу щодо створення умов для розвитку обдарованості, тим вища її ефективність.

Інтелектуально обдаровані учні молодшого шкільного віку – це ті особистості, які вирізняються з-поміж інших дітей поведінкою, спілкуванням (перевага надається старшим товаришам, оскільки з однолітками часто спілкуватися нецікаво), інтенсивним розвитком психічних процесів (довготривала та оперативна пам'ять; висока продуктивність та міцність запам'ятовування; досконале володіння просторово-часовими характеристиками явищ; мимовільна, стійка увага; переважання дивергентного мислення; творча уява; багатий словниковий запас; висока швидкість письма з одночасним зниженням його якості), специфічними

особливостями (перевага внутрішніх мотивів; володіння абсолютним порогом чутливості; відповідальність; самокритичність; прагнення до добра, справедливості, правди; виявлення інтересу до духовних цінностей; почуття гумору; почуття справедливості), інтенсивним фізичним розвитком; домінуванням пізнавальної мотивації та дослідницької активності.

На підставі вивчення наукової літератури встановлено, що окремі аспекти зазначеної проблеми було розкрито в дослідженнях зарубіжних та українських науковців. Важливу роль у формуванні сучасних педагогічних підходів до вирішення завдань виховання й навчання обдарованих і талановитих дітей мають дослідження В. Алфімова, Ш. Амонашвілі, Н. Бібік, І. Гавриш, К.Гуревич, О. Коваленко, В. Кузьменко, В. Паламарчук, Р. Стернберга, Т.Шпікалова та ін.; питання співвідношення обдарованості, природних задатків та інтелектуального розвитку учнів, а також складу і видів здібностей, їх зв'язку із розвитком мислення та індивідуально-психологічними особливостями висвітлюються у працях Л. Виготського, І. Волощук, Г. Гарднера, Дж. Гілфорда, Ю. Гільбуха, О. Кульчицької, С. Марленд, О. Моляко, О. Музики, В. Мясіщева, Дж. Рензулі, С. Рубінштейна та ін.

Дидактичні основи проблеми розвитку інтелектуальної обдарованості учнів молодшого шкільного віку відображені в наукових працях, присвячених навчальній діяльності учнів, зокрема з'ясуванню її структури (І. Жаркова, В. Давидов, І. Доброскок, А. Маркова та ін.); аналізу процесуальних аспектів навчання (Ю. Бабанський, В. Бондар, Г. Васьківська, В. Кравець, О. Ляшенко, І. Малафіїк, М. Марусинець, І. Осадченко, В. Паламарчук, О. Топузов та ін.); формуванню загальнонавчальних умінь і навичок (Я. Кодлюк, Н. Лошкарьова, О. Савченко, А. Степанюк, В. Чайка та ін.); посиленню мотиваційної спрямованості навчальної діяльності (Н. Бібік, М. Євтух, О. Малихін, Г. Щукіна); розкриттю ролі контролю й оцінювання в навчальній діяльності учнів (В. Глазова, Л. Титаренко); оволодінню школярами предметними і ключовими компетентностями (Т. Байбара, Н. Бібік, М. Вашуленко, М. Ломберг, М. Мартиненко, О. Онопрієнко,

О. Прищепа, О. Савченко, О. Янкович та ін.).

Водночас аналіз наукових праць із порушеної проблеми дає підстави для висновку, що залишаються нерозкритими питання розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, хоча набуває актуальності вдосконалення у школярів їх розумових здібностей, пов'язаних передусім із розвитком пам'яті, почуттів, уяви, фантазії, логіки шляхом опанування раціональними прийомами та методами навчання.

Актуальність досліджуваної проблеми посилюється необхідністю виявлення дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, мета яких – не лише досягти конкретних результатів у навчанні, а й перетворити пізнання на цікавий, захопливий процес, що, окрім навчальної, виконує також розвивальну та творчо-пізнавальну функції.

Аналіз теоретичних напрацювань учених дав змогу виявити суперечності в українській системі освіти щодо розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи між:

- потребою суспільства в обдарованих та інтелектуальних особистостях й відсутністю теоретичного обґрунтованого підходу до визначення педагогічного феномена «інтелектуальна обдарованість» з позиції дидактики початкової школи;
- необхідністю розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи й відсутністю виявлених дидактичних умов із цієї проблеми;
- державними вимогами щодо розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи та недостатньою розробленістю науково-методичного забезпечення для вчителів, які працюють з інтелектуально обдарованими дітьми.

Отже, актуальність порушеної проблеми, її недостатня теоретична розробленість, а також необхідність у подоланні виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження **«Дидактичні умови розвитку інтелектуальних здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти»**.

Об'єкт дослідження – розвиток інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи в процесі навчання грамоти.

Предмет дослідження – дидактичні умови розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи та модель їх реалізації в процесі навчання грамоти.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Схарактеризувати понятійно-термінологічний апарат проблеми розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, уточнити суть основних дефініцій.
2. Вивчити особливості розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.
3. Конкретизувати критеріальну базу і рівні сформованості розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи в процесі навчання.
4. Виявити дидактичні умови розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.
5. Здійснити експериментальну перевірку виявлених дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс **методів дослідження**:

- *теоретичних*: аналіз, узагальнення, систематизація філософських, психолого-педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних авторів із порушеної проблеми з метою визначення суті основних понять дослідження й обґрунтування дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи;

- *емпіричних*: діагностичні (анкетування, опитування, бесіди, контрольні роботи, тестування), обсерваційні (пряме, побічне, включене спостереження, ретроспективний аналіз педагогічного досвіду), прогностичні

(експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик), праксиметричні (аналіз продуктів навчальної діяльності учнів початкової школи, аналіз передового педагогічного досвіду); педагогічний експеримент для виявлення ефективності реалізації дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи;

- *статистичних*: методи математичної статистики для обробки експериментальних даних, доведення вірогідності результатів експериментального дослідження.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що позитивні результати експериментальної перевірки теоретично обґрунтованої та експериментально перевіреної сукупності дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи дає змогу рекомендувати її до впровадження в освітній процес. Матеріали дослідження можуть бути використані у системі підвищення кваліфікації учительських кадрів, під час укладання підручників, навчальних посібників, проведення педагогічної практики, написання курсових робіт.

Апробація результатів дослідження здійснювалася через публікацію матеріалів дослідження. Основні положення, результати дослідження обговорювалися під час виступів конференціях та на кафедрі теорії та методик початкової освіти.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Одержані результати підтвердили гіпотезу дослідження та дали змогу сформулювати відповідні висновки.

1. На основі аналізу та узагальнення науково-педагогічних досліджень визначено, що проблема обдарованості сягає своїм корінням ще часів античного періоду. Поняття «обдарованість» було введено до наукового лексикону наприкінці XVII століття. За видом діяльності та сферою, яка її забезпечує, обдарованість поділяється на практичну, теоретичну, художньо-естетичну, комунікативну, духовно-ціннісну, інтелектуальну, емоційну, мотиваційно-вольову; за ступенем сформованості – актуальну та потенційну; за формою прояву – явну (неприховану) та приховану; за широтою проявів у різних видах діяльності – загальну та спеціальну; за особливостями вікового розвитку – ранню та пізню.

З'ясовано, що «обдарованість» – генетично зумовлений стійкий компонент ментального розвитку особистості, що охоплює сфери інтелекту, різних здібностей та творчого потенціалу людини, який може розвиватися залежно від зовнішнього середовища; «інтелект» – сукупність здібностей, знань, умінь у вигляді стійких розумових структур психіки, які спонукають до раціональних дій; «інтелектуальна обдарованість» – генетично зумовлена психолого-дидактична здатність особистості у вигляді розумової продукції, що відтворюється в її різноманітних здібностях, адаптації, мимовільній творчості та креативності в процесі навчання.

2. Встановлено, що інтелектуально обдаровані учні початкової школи – діти, які є суб'єктами процесу навчання в початковій школі й виявляють свій інтелектуальний потенціал через прояв інтелектуальних здібностей, креативності та творчості в різних видах діяльності, розвиток яких залежить від мікросередовища, у якому діти виховуються та демонструють свої знання, що перевищують обсяг шкільної програми.

Виокремлено особливості розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи: цікавість, надчутливість до проблем, прихильність до завдань дивергентного типу (дивергентне мислення), гнучкість мислення, легкість генерування ідей, легкість асоціювання, здатність до прогнозування: здатність мислення «бачити» спосіб розв'язання задачі проблеми до її реального розв'язання – інтуїція, здатність передбачити можливий результат дії до її здійснення, здатність організму підготуватися до реакції на будь-які події до їх виникнення – випереджувальне відображення, відмінна пам'ять, висока концентрація уваги, здатність до оцінки; перфекціонізм.

3. Конкретизовано критерії та показники розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи, а саме: мотиваційний (ставлення учнів до навчання), змістовий (рівні розвитку інтелектуального потенціалу IQ (логічного мислення) та рівні розвитку наочно-образного мислення), процесуальний (рівень сформованості навчально-інтелектуальних умінь); та *рівні* розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи (надвисокий, високий, достатній), що сприяють позитивній динаміці розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи.

4. Виявлено дидактичні умови розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи: актуалізація мотиваційно-ціннісної основи інтелектуальної діяльності учнів початкової школи; створення стимулювально-проблемного середовища на засадах інтеграції інноваційних технологій навчання в початковій школі та ІТ-технологій; індивідуалізація навчання інтелектуально обдарованих дітей з урахуванням особливостей змісту початкової освіти; цілеспрямоване формування рефлексійних умінь як засобу реалізації процесів само (самоактуалізація, самонавчання, самооцінка, самовдосконалення, самореалізація). Модель реалізації дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи визначається також як єдність цільового, концептуально-стратегічного, організаційно-проектного, процесуально-технологічного та контрольного-оцінного блоків.

5. Ефективність упровадження дидактичних умов розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи в навчальний процес підтверджено результатами контрольного етапу проведеного педагогічного експерименту. Аналіз експериментальних даних виявив суттєву позитивну динаміку розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи в експериментальних класах у порівнянні з контрольними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андросович К. А. Взаємодія школи та сім'ї при проектуванні розвитку обдарованості учня // Технології проектування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу: теоретико-практичний аспект: посібник. К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. С.21-42.
2. Антонова О. Є. Теоретико-методологічні засади навчання обдарованих студентів педагогічних університетів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». К., 2008. 41 с.
3. Антонова О.Є. Підготовка майбутнього вчителя до розвитку інтелектуальної обдарованості учнів початкової школи. Житомир : ЖДУ, 2011. 263 с.
4. Антощак О. Розуміння – розум – творчість. К. : Шкільний світ, 2006. 112 с.
5. Бабенко І. Є. Соціально-педагогічна підтримка обдарованих дітей у школах США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Луганськ, 2011. 20 с.
6. Башманівський О. Л. Критерії та рівні сформованості інтелектуальних умінь учнів у процесі навчання // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців : методологія, досвід, проблеми : зб. наук. праць. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця». 2008. Вип. 17. С. 83–89.
7. Башманівський О. Л. Урахування особливостей змісту освіти та навчального матеріалу як дидактична умова формування інтелектуальних умінь учнів // Вісник Житомир. держ. ун. ім. І. Франка. 2008. № 39. С. 101–105.
8. Башманівський О. Л. Формування інтелектуальних умінь учнів : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 193 с.

9. Блауберг И. В. Становление и сущность системного. М. : Наука, 1973. 273 с.
10. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. К. : Либідь, 2003. 344 с.
11. Бех І. Гуманістична педагогіка: перипетії становлення / Педагогіка толерантності. 2001. №2. С. 120-123.;
12. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.- метод. Посібник. К.: УЗМН, 1998. 204 с.
13. Бех І. Гуманістична педагогіка: перипетії становлення / Педагогіка толерантності. 2001. №2. С. 120-123.
14. Бугайова Н. М. Особливості міжособистісної взаємодії інтелектуально обдарованих дітей [Електронний ресурс]. Режим доступу http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpudpu/2011_1/files/64-9.pdf.
15. Буров О. Ю. Критерії та модель академічної обдарованості Інтелектуальна, академічна та творча обдарованість : спільне і відмінне : матеріали круглого столу. 2012. С. 6-9.
16. Вікова психологія: навч. посібник / За ред. С. Г. Костюка. К.: Атіка, 2003. 468 с.
17. Ванбреннер С. Методи навчання обдарованих дітей в американській школі // Обдарована дитина. 1998. № 1. С. 29–33.
18. Варзацька Л. Дослідницька діяльність у системі особистісно орієнтованого розвивального навчання // Українська мова та література в школі : наук. журнал. 2004. № 7-8 (40-41). С. 40-44.
19. Ващук О. В. Вивчення потреб академічно обдарованих старшокласників та умов успішної реалізації їх обдарованості / Вісник Житомирського державного університету : зб. наук. праць. Житомир : ЖДУ, 2013. Вип.67. С.108-113.
20. Веліканова О. Г. Система роботи з обдарованими учнями (з досвіду роботи Харківської спеціалізованої школи № 16) // Організація роботи з обдарованими учнями: досвід харківських шкіл (за результатами

відкритого конкурсу – захисту проектів): метод. посіб. для заступників директорів ЗНЗ та вчителів, які працюють з обдарованими дітьми. Харків, 2009. 40 с.

21. Волкова Н. П. Педагогіка : посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Вид. центр «Академія», 2001. 576 с.

22. Гавриш І. В. Еврика : Зошит на друкованій основі. 3 клас. Частина 8. Х. : ТОВ ВБ «Інтелект України», 2016. 16 с.

23. Гавриш І. В. Еврика : Зошит на друкованій основі. 4 клас. Частина 8. Х. : ТОВ ВБ «Інтелект України», 2016. 16 с.

24. Гавриш І. В. Еврика : Зошит на друкованій основі. 2 клас. Частина 8. Х. : ТОВ ВБ «Інтелект України», 2016. 16 с.

25. Герлянд Т. М. Педагогічна підтримка дитячої обдарованості // Стратегія інноваційного розвитку обдарованості в системі проектування виховного процесу: зб. наук. праць за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф., 17-18 лютого, 2010 р. / Академія педагогічних наук України, Інститут обдарованої дитини [та ін.]. К.: ІОД, 2010. 56 с.

26. Гурська О. В. Дидактичні умови реалізації інноваційних форм навчальної діяльності студентів коледжів у процесі вивчення суспільствознавчих дисциплін : дис... канд. пед. наук : 13.00.09. Полтава, 2015. 284 с.

27. Данилевич Л. А. Перфекціонізм як особистісний чинник академічної обдарованості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психол. наук : спец. 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Київ, 2010. 26 с.

28. Докшина Н. Робота з обдарованими та здібними дітьми // Психологічний супровід школярів. К.: Редакція загальнопедагогічних газет, 2005. С. 125-127.

29. Доротюк В. І. Діагностика індивідуальних відмінностей учнів загальноосвітньої школи при комплектуванні профільних класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец.

19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2001. 17 с.

30. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. СПб.: Питер, 2002. 368 с.

31. Завгородня Н. М. Педагогічні умови соціалізації обдарованих учнів у навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: 13.00.05 «Соціальна педагогіка». К., 2006. 21 с.

32. Зазимко О. В. Психологічні основи ідентифікації технічної обдарованості в юнацькому віці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук: 19.00.07 «Спеціальна психологія». Київ: Б.в., 2003. 23 с.

33. Закон України «Про загальну середню освіту» // Законодавство України про загальну освіту: Бюлетень законодавчої і юридичної політики України. К., 1999. № 9. С. 31-54.

34. Закон України «Про освіту» // Голос України. 1996. 25 квітня. С.1-3.

35. Закон України про основні засади державної підтримки обдарованих дітей та молоді України. <http://te.zavantag.com/docs/534/index-8957-1.html>

36. Зміст сучасної шкільної освіти: Дидактичний аспект // О.К. Корсакова, С.Е. Трубачова. К.: ФАДА, ЛТД, 2003. 56 с.

37. Качинська А. Теоретико-методичні засади дослідження динаміки структури інтелектуальних особливостей обдарованих підлітків // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: зб. наук.праць. К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип. 8. С.403-407.

38. Коваленко О. А. Навчання обдарованих учнів у початковій школі (теоретичний і методичний аспекти) : [монографія]. Х. : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2010. 326 с.

39. Коваленко О. А. Ретроспективний аналіз розвитку особистісно орієнтованої освіти як пріоритетний напрям модернізації національних освітніх систем // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць. К. : Вид. центр КНЛУ, 2009. Вип. 39. С. 31–35.

40. Коваленко О. А. Теоретичні засади психолого-педагогічного моніторингу ідентифікації обдарованості і дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць. Х. : Основа, 2009. Вип. 31. С. 87–95.

41. Коваленко О. А. Теоретичні основи підготовки майбутніх учителів для роботи з обдарованими учнями початкової школи // Наукові праці. Серія : Педагогіка, психологія і соціологія. Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2009. Вип. 5(155). Ч. 1. С. 312–321.

42. Коваленко О. А. Загальна характеристика концепції особистісно орієнтованої освіти // Проблеми освіти : наук. зб.. К. : Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, 2009. Вип. 58. Ч. 1. С. 254–259.

43. Коваленко О. А. Організаційні засади навчання обдарованих і талановитих дітей // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : [зб. наук. праць]. Запоріжжя, 2010. Вип. 9(62). С. 185–192.

44. Концепція регіональної стратегії підтримки та розвитку дитячої обдарованості на період до 2020. Донецьк, 2009.

45. Концепція загальної середньої освіти 12-річної загальноосвітньої школи // Педагогічна газета. 2000. № 9. С. 3-7.

46. Круковська І. М. До проблеми визначення видів обдарованості // Інтелектуальна, академічна та творча обдарованість : спільне і відмінне : матеріали круглого столу. 2012. С. 6–9.

47. Коць М. О. Психологія педагогічної взаємодії у вищому навчальному закладі : [монографія]. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. 348 с.

48. Курільченко В. В. Малий каразінський університет – інноваційний проект розвитку та освіти обдарованих дітей // Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави: матер. V Міжнар. науково-практ. конф. (Гаспра, 25-29 вересня 2012 р.). К. : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2012. С. 147-157.

49. Лисенко О. Обдарована дитина у колективній творчій діяльності // Обдарована дитина. 2001. № 1. С. 44–45.
50. Максименко С. Індивідуальний підхід до учня під час уроку // Психолог. 2002. № 48. С. 3-5.
51. Малафіїк І. В. Системний підхід у теорії і практиці навчання. Рівне : Ред.-вид. відділ Рівненського держ. Гуманітарного університету, 2004. 437 с.
52. Моляко В. О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості / Обдарована дитина. 1998. № 1. С. 3–5.
53. Морозова Л. Специфіка навчання обдарованих дітей // Рідна школа. 2003. № 7. С. 8–11.
54. Москалевський З. О. Система роботи з обдарованими дітьми // Директор школи. 2012. № 9 С. 29 – 50.
55. Ничкало Н. П. Філософія сучасної освіти // Педагогіка і психологія. 1996. № 4. С. 49-57.
56. Островецька Н. Організаційні механізми реалізації змісту освіти і навчання обдарованих дітей // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: зб. наук. праць. К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип. 8. С. 21- 30.
57. Ольховецький С. М. Психологічні чинники та засоби подолання страхів у підлітковому та молодшому юнацькому віці : дис. кандидата псих. наук : 19.00.07. К., 2007. 223 с.
58. Онацький В. М. Академічна обдарованість та методи її діагностики // Обдарована дитина. 2002. № 2. С. 51–56.
59. Онацький В. М. Спостереження як засіб вивчення академічно обдарованих дітей // Обдарована дитина. № 5. 2002. С. 44–54.
60. Психологічна підтримка творчості учня / [упоряд. О. Главник, В. Зоц]. К. : Редакція загальнопед. газет, 2003. 128 с.
61. Психологія дидактики // Психолог. 2004. № 21-22. С. 117-118. 128 с.

62. Пуліна А. А. Метод проектів: історія й перспективи розвитку в сучасній системі освіти // Педагогічні науки : зб. наук. праць / редкол. : Є. С. Барбіна, В.Л. Федяєва, В. В. Кузьменко та ін. Херсон, 2005. Вип. 40. С. 116–119.

63. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів. К. : Генеза, 2002. 368 с.

64. Сапрунова О. Г. STEM-освіта: досвід упровадження в країнах ЄС та США / Рідна школа : зб. наук. пр. Київ: Фенікс, 2016. Вип. 4. С. 46-49.

65. Сапрунова О. Г. Адаптація інтелектуально обдарованих учнів початкової школи як інтегрована частина процесу ефективного навчання // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2015. Випуск. № 44 (97). С.390-395.

66. Сапрунова О. Г. Генеза концепцій інтелектуальної обдарованості у світовій психолого-педагогічній думці // Педагогічний процес : теорія і практика : зб. наук. пр. К. : Едельвейс, 2015. Випуск № 5-6. – С. 25-31.

67. Сапрунова О. Г. Концептуальні моделі інтелектуальної обдарованості особистості Г. Гарднера і Дж. Гілфорда // Моделювання інноваційних навчання й виховання обдарованих дітей: теорія і практика : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (24 березня 2015 р., м. Харків). Х. : «Оперативна поліграфія», 2015. – С. 189-195.

68. Сапрунова О. Г. Особливості взаємодії вчителів з інтелектуально обдарованими школярами молодших класів // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2015. Випуск. № 45 (98). С.381-386.

69. Сапрунова О. Г. Особливості інноваційних аспектів мнемотехніки у викладанні іноземних мов // Дослідження і викладання іноземних мов у глобалізованому економічному просторі : зб. матер. I Міжнар. конф. (19 вересня 2014 р., м. Київ). К. ВПЦ «Київський університет», 2014. С. 105-108.

70. Сапрунова О. Г. Практична підготовка майбутніх вчителів до використання мнемотехнік на уроках іноземної мови // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» : зб. наук. пр. К.: Гнозис, 2014. Вип. 13. Том IV (12): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого- педагогічні читання». С.346-352.

71. Сапрунова О. Г. Психолого-педагогічний підхід до розвитку інтелектуальної обдарованості молодших школярів // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя: КПУ, 2015. Випуск. № 43 (96). С. 463-468.

72. Сапрунова О. Г. Сімейна дезадаптація як психолого-педагогічна проблема навчання інтелектуально обдарованих учнів початкової школи // Актуальні питання освіти і науки : зб. матер. III міжнар. наук.-практ. конф. (10-11 листопада 2015 р., м. Харків). Х. : ХОГОКЗ, 2015. с.202-207.

73. Сапрунова О. Г. Теоретичні аспекти розвитку інтелектуально обдарованих учнів початкової школи // Сучасний соціокультурний простір 2015 : зб. матер. XII Міжнар. наук. інтернет-конф. (16- 18 вересня 2015 р., м. Київ). К. : ТОВ «ТК МЕГАНОМ», 2015. С. 75-81.

74. Смотрін В. О. Психолого-педагогічні проекти супроводу розвитку обдарованих учнів у навчальному закладі // Технології пректування в практиці роботи загальноосвітнього навчального закладу: теоретико-практичний аспект: посібник. К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. С. 155-187.

75. Стельмах С. С. Обдаровані діти як об'єкт буллінгу / Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: зб. наук. праць. К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип. 8. С. 196-202.

76. Степаненко А. Педагогічні умови формування інформаційної культури студентів політехнічних коледжів // Імідж сучасного педагога. 2014. №14. С. 19-21.

77. Суховірська Л. П. Синергетичні закономірності мислення обдарованих дітей // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: зб. наук.праць. К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип.8. С. 395-402.
78. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. К.: Рад. Школа, 1976. Т.1. 654 с.
79. Трифонова О. Синергетичний підхід до розвитку сучасного стилю мислення обдарованих дітей / Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: зб. наук. праць. К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип. 8. С. 212-222.
80. Хімко С. Р. Організація роботи з обдарованими дітьми у 2005-2006 н. р. / Управління школою. 2005. № 22-24. С. 88-97.
81. Чернецька Ю. И. Профілактика наркозалежності обдарованих дітей та молоді / Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: зб. наук. праць. К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип. 8. С. 161-166.
82. Чувасова Н. О. Креативність майбутніх учителів як основа розвитку творчої особистості учня // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: зб. наук. праць. К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип. 8. С. 147 – 153.
83. Шевчук С. Проектування особистісного розвитку інтелектуально у обдарованої дитини на різних етапах онтогенезу // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: зб. наук. праць. К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип. 8. С. 119 – 123.
84. Юркевич В. С. Про окремі типи обдарованості // Завуч. 2003. № 17–18. С. 9–10.
85. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. К. : Либідь, 2003. 560 с.
86. Янковчук М. М. Розвиток обдарованості: практичний досвід / Обдарована дитина. 2007. № 9. С. 48–54.

87. Яншина Т. А. Труднощі діагностики обдарованих дітей / Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика: зб. наук. праць. К.: Інститут обдарованої дитини, 2012. Вип. 8. С. 351-356.